

XX. YÜZYIL TÜRK RESSAMLARININ ÖZGÜN BASKI RESİM ÇALIŞMALARINDA SANATSAL ÖZELLİKLER

ARTISTIC FEATURES IN THE ART OF PRINTMAKING WORKS OF 20TH CENTURY TURKISH PAINTERS

Ercüment ARSLAN

Azerbaycan Devlet Ressamlık Akademisi Doktora Programı, Bakü/ Azerbaycan

ORCID ID: 0000-0003-0823-5456

Doç. Dr. Tarık YAZAR

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Görsel İletişim Tasarım Bölümü, Samsun/Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-5208-825X

ÖZET

Bilindiği gibi özgün baskı resim denildiğinde ilk akla gelen durum, çoğaltma tekniğinin bir sanat disiplini olarak kullanılmasıdır. Sanatçıların geleneksel baskı tekniklerinden yararlanarak bir baskı kalıbı hazırladıktan sonra bu kalıptan baskı yoluyla çoğalttığı ve numaralandığı baskılara baskı resim veya özgün baskı resim adı verilmektedir. Özgün baskı resim, dünyanın birçok ülkesinde sanatçılar tarafından geleneksel baskı tekniği olarak kullanılmıştır. Çoğaltma esasına dayalı olan çalışmalar genel olarak grafik tasarım ürünleri olarak değerlendirilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte batı ülkelerinin kültürü hayatın birçok alanına hakim olmaya başlamıştır. Batı ülkelerinde sanat eğitimi almış eğitimli sanatçılar, yurda döndükten sonra aldıkları eğitime paralel olarak yeni geleneksel çalışmalar yapmışlar ve bu alanda sanat eğitimi kurumlarının oluşum sürecine katkı sağlamışlardır. Bunun yanında yurt dışından usta öğretmenler ve sanatçılar davet edilmiştir. Bu sanatçıların en önemlilerinden biri Leopold Levi'dir. Levi 1936'da Türk Hükümeti'nin davetlisi olarak İstanbul'a gelmiş ve Akademi'de Sanat Eğitimi bölüm başkanlığını yürütmüştür. Levin, grafik tasarım atölyesi kurmuş ve özgün baskı resim çalışmaları yaparak yeni bir başlangıca imza atmıştır. Başlangıçta özgün baskı resim teknikleri profesyonel olarak değerlendirilmese de estetik değerler açısından önemli görülmüştür. Yurt dışından gelen sanatçıların Türk baskı resim sanatına katkıları olmuştur. XX. Yüzyıl Türk Ressamlarının özgün baskı çalışmaları bu süreçte ivme kazanmıştır. Dolayısıyla sanatçıların yaptıkları çalışmalarda teknik geleneksel olmasına rağmen estetik değerler ve sanatsal özellikler açısından özgün baskı resim, popüler olmaya başlamıştır. XX. Yüzyıl Türk özgün baskı resim sanatçıları arasında, Mustafa Aslıer, Süleyman Saim Tekcan, Burhan Doğançay, Muammer Bakır ve Mehmet Güleriyüz gibi birçok sanatçı gösterilebilir. Bu anlamda XX. yüzyılın ilk yarısından itibaren Türkiye'de özgün baskı resim sanatçıları tarafından sanatsal bir ifade biçimi olarak baskı resim tekniği tercih edilmiştir. Yapılan uygulama çalışmalarıyla özgün baskı resim sanatı günümüze kadar büyük bir gelişim göstermiştir. Bu çalışmada, özellikle yaratıcı düşünme becerileri ve teknik açıdan XX. Yüzyıl Türk ressamlarının özgün baskı resim çalışmalarında yer alan sanatsal özellikler hakkında değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Baskı, Özgün Baskıresim, Türk Ressamları, Baskı Tekniği, Gravür, Ağaç Baskı.

ABSTRACT

As it is known, the first thing that comes to mind when it comes to original print painting is the use of reproduction technique as an art discipline. After preparing a printing plate by using traditional printing techniques by the artists, the prints that are copied and numbered by printing from this mold are called print pictures or original print pictures. Original print painting has been used as a traditional printing technique by artists in many countries of the world. Studies based on replication are generally considered as graphic design products. With the establishment of the Republic of Turkey, the culture of western countries started to dominate many areas of life. Educated artists who have received art education in Western countries have made new traditional works in parallel with the education they received after returning to the country and contributed to the formation of art education institutions in this field. In addition, master teachers and artists from abroad were invited. One of the most important of these artists is Leopold Levi. Levi came to Istanbul in 1936 as a guest of the Turkish Government and was the head of the Art Education Department at the Academy. Levin established a graphic design workshop and made a new beginning by doing original print painting. Original print painting techniques were not considered professionally at the beginning, but they were considered important in terms of aesthetic values. Artists from abroad have contributed to the Turkish art of print painting. The original printing works of the 21st century Turkish painters gained momentum in this process. Therefore, although the technique is traditional in the works of the artists, original print painting has become popular in terms of aesthetic values and artistic features. Amongst the 21st century Turkish printmaking artists, many artists such as Mustafa Aslıer, Süleyman Saim Tekcan, Burhan Doğançay, Muammer Bakır and Mehmet Güleriyüz can be cited. In this sense, since the first half of the 20th century, print painting technique has been preferred as an artistic expression by original print painting artists in Turkey. With the application studies, the art of original print painting has developed greatly until today. In this study, especially creative thinking skills and technical aspects were evaluated over the artistic features of the original print paintings of 20th century Turkish painters.

Keywords: Printmaking, Original Printmaking, Turkish Painters, Print Technique, Engraving, Wood Print.

1. GİRİŞ

Türk grafik tasarım tarihi açısından bakıldığında özgün baskı resim sanatında çoğaltma tekniği olarak, gravür (metal baskı), ksilografi (ağaç baskı), litografi (taş baskı), serigrafi (ipek baskı), linol baskı, mono baskı ve şablon baskı gibi özgün baskı resim teknikleri görülmektedir. Özgün baskı resim, çeşitli araç ve malzemeler ile hazırlanmış kalıplar yardımıyla ya da bu malzemeleri doğrudan kullanarak kâğıt ve benzeri malzemeler üzerine basılmasıyla elde edilen çalışmalar için kullanılan bir terimdir (Güler, Doyran, Yılmaz, 2011: 410). Tasarımcı hazırladığı özgün baskı kalıplarını yukarıda belirtilen geleneksel çoğaltma tekniklerinden biri ya da birden fazlasını kullanarak oluşturabilmektedirler. Sanatçılar yaratıcı düşüncelerini şekillendirdikleri özgün tasarımları gravür ve ağaç baskı gibi teknikler aracılığıyla hayata geçirmişlerdir. Türkiye’de özgün baskı teknikleri uzun yıllar grafik tasarım alanında kendini göstermiştir. Grafik tasarım genel olarak, mekanik ya da yarı mekanik işlerle görsel imgenin bir özü açımlayacak nitelikte oluşturulmasından doğan tüm çalışmalara verilen genel ad olarak değerlendirilebilir. Grafik tasarımda çalışmalar, ya geleneksel ya da ofset baskı, dijital baskı gibi günümüz baskı yöntemleriyle çoğaltılabilmektedir. Günümüzde grafik tasarım; “Bir iletiyi görsel ya da yazı yoluyla, belirlenen hedef kitleye ulaştırmak amacıyla yapılan görülebilir herhangi bir düzlemde, iki boyutlu veya üç boyutlu olarak yapılan logo, afiş, billboard, kitap, dergi, animasyon, film tasarımı, ambalaj gibi yaratıcılık gerektiren tasarımları oluşturan çalışma alanı...” (smartpro.com.tr) olarak değerlendirilmektedir. Özgün baskı resim çalışmalarında da ileti ve hedef kitle açısından aynı anlayış ve yaratıcı düşünme becerilerinin gerçekleştirilmesi söz konusudur. Türk görsel sanatlarında baskı resim diğer güzel sanat biçimleriyle aynı seviyede değerlendirilmektedir. Baskı grafiği, resim sanatı içinde özel yöntemlerle farklı ifade biçimleri yaratarak Türk resim tarihindeki yerini almıştır. Özellikle, 1950’lerden sonra Türk görsel sanatlarında farklı nüanslar, çizgi, leke ve renk ilişkileri, birbirinden farklı sanatçılar tarafından bireysel biçimlerle kendini göstermeye başlamıştır. Bu dönemde yalnız baskı resim sanatçıları değil, yağlıboya resim yapan sanatçılar da aynı özellikleri kullanmıştır. Yerli ve Geçen’in ifadesine göre örneğin, N. İyem “Anadolu’nun geleneksel sanatlarının temel unsuru olan denge ve simetriyi çağdaş sanat ile buluşturmada akılcı bir çözüm sağlamıştır ” (2020:1064). Baskı resim sanatçıları çalışmalarını bölgesel bir duyuş olarak değil, evrensel bir dil olarak biçimlendirme çabasında bulunmuşlar ancak, halkın çeşitli kesimlerinin ilgi duyduğu konulara da yer vermişlerdir.

Türkiye’de sanat eğitimi kapsamında sanatsal amaçlı ilk baskılar, “Stanislas Arthur Napier’in 1892- 1897 yılları arasında “Sanayi-i Nefise”de ders verdiği yıllarda yapıldığı bilinmektedir. Ayrıca bu dönemde dışarıdan gelen bazı yabancı gravürcüler de çalışmalar yapmışlardır. Ancak nerede baskı yaptıkları bilinmiyor. Osman Hamdi Bey ile Hoca Ali Rıza Bey tarafından da taş baskı ile ilgili bazı çalışmalar yapılmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan sonraki yıllarda Fransa’dan getirtilen Léopold Lévy’nin şefliği zamanında da litografi, serigrafi ve gravür teknikleri denenmiştir”(Özsezgin, 1987:17). Bu dönemde Levy’nin eğitimciliği ile başlayan baskı resim çalışmaları, son 20 yıl içerisinde önemli bir gelişme göstermiştir. Tekniğin Türk sanatçılar tarafından sevilmesiyle gravür tekniği ile yapılan çalışmaların sayısı artmıştır. Bu dönemde XX. yüzyılın ilk yarısından itibaren Türkiye’de sanatsal bir ifade biçimi olarak yağlı boya resmin haricinde baskı resim tekniğini tercih eden özgün baskı resim sanatçıları arasında, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Aliye Berger, Cemal Tollu, Nurullah Berk, Mustafa Plevneli, Cihat Burak, Turgut Zaim, Nevzat Akkoral, Mustafa Aslier, Süleyman Saim Tekcan, Burhan Doğançay, Muammer Bakır ve Mehmet Güleriyüz gibi birçok sanatçı gösterilebilir. Yaratıcı örneklerin her biri farklı bir yaşam alanını göstermektedir. Sanatçılar kullandıkları farklı teknik ve ifade biçimleri ile izleyicinin, sanat severlerin dikkatini çekmeyi başarmışlardır.

2. 1960’LI YILLARA KADAR TÜRKİYE’DE ÖZGÜN BASKI RESM SANATININ GELİŞİMİ

Baskı resim konusunda ilk gravür örnekleri 16. yüzyıla ait İstanbul ve saray çevresinin sosyal yaşantısını konu alan baskı resimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bir çoğaltım tekniği olmasının dışında baskı resim olarak sayılabilecek bu eserler, o dönemde Osmanlı Devleti tarafından davet edilen Avrupalı oryantalist sanatçılar tarafından yapılmıştır (Akalin, 2000:106) Bruyn ve Melling gibi sanatçıların yaptığı gravürlerin bu dönemde yapılan diğer gravürlerden ayrı tutulduğunu belirtirken, William Bartlett, Thomas Allom ve Preziosi’nin sayılması gereken diğer önemli isimlerdir (Gürler, Doyran, Yılmaz, 2019: 412). Avrupa ülkelerinde özgün baskı resim sanatının yüzyıllara dayanan köklü bir geleneğinin olduğu bilinen bir gerçektir. Baskı resim sanatı farklı tekniklere alternatif olarak, Almanya’da 1796’da ortaya çıkan litografi, geleneksel baskı resimlerinden tamamen farklı yeni sanat eserlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Batılılaşma hareketi kapsamında, 1831 yılında askeri eğitim materyallerinin basılması ve çoğaltılması için Türkiye’ye getirilmiş ve zamanla sanatçıların ilgisi ile Türkiye’de baskı grafiğinin temelleri atılmıştır. Türkiye’de baskı grafiğinin gelişimi konusunda ilk örneklerin, Fransa’dan özel davetli olarak Türkiye’ye getirilen Stanislas Arthur Napier’in 1892-1897 yılları arasında Sanayi-i Nefise’de öğretmenlik yaptığı yıllarda ortaya çıktığı söylenebilir. Ancak, o

yıllarda yabancı ülkelerden davet edilen bazı gravür sanatçılarının yaratıcı örneklerinin varlığı ilginç bir gerçektir. Onların atölye faaliyetleri hakkında doğru bilgi olmamasına rağmen üstün yetenekleri doğrultusunda önemli sanatsal üretimler yaptıkları dikkat çekmiştir. Türk sanatçıları arasında ilk kez, Osman Hamdi bey ve Hoca Ali Rıza tarafından baskı grafiklerinde birçok yaratıcı örnek uygulanmıştır. Genel olarak, Türkiye'de baskı resmin gelişim süreci üzerinde araştırma yaparken daha eski zamanlardan başlayarak, kendi gelişim çizgisini tanımlamaya başladığı gerçeğiyle karşı karşıya gelebiliyoruz. Anadolu'da ilk baskı tekniğinin ne zaman uygulandığına dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Lakin, baskı tekniğinden istifade edilen ilk yöntem olarak pratik ağaç dikimi, fonksiyonel ve kolay uygulama özellikleri göz önüne alındığında, eski zamanlardan beri uygulanmış olduğu iddia edilmektedir. Bunun dışında, kağıdın Avrupa'ya Osmanlı'dan geçmiş olması baskı tekniğinin Avrupa'da üretildikten sonra geniş alan bulmuş baskı sanatının batılı sanatçılar tarafından Avrupa'da uygulaması ile bağlı fikirler, bir çok bilim adamı ve sanat eleştirmenleri tarafından bilimsel araştırmalarla iddia edilmiştir. Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren veya davet edilen sanatçıların burada baskı teknikleriyle ilgili çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Bunlar arasında Danimarkalı sanatçı ve şair Melchior Lorichs'de gösterilebilir. Sanatçı 1570'de İstanbul'a gelerek Kanuni Sultan Süleyman'ın portresini ve Osmanlı hayatını içeren ağaç baskı (ksilografi) ve gravürler yapmıştır. Genel olarak, 1500'üncü yıllardan başlayarak İstanbul'da çalışan çok sayıda sanatçı olduğu tahmin edilmektedir. Bu türden örneklerle birlikte, XX. yüzyıla kadar İstanbul'da yaşayan az sayıda grafik sanatçısı tarafından baskı ile meşgul olduklarına dair bazı bilgiler mevcuttur. Bu eserler çoğunlukla şehir manzarası, tarihi değeri olan anıtlar, şehrin topografik görüntüleri gibi Doğu kültürünü tanıtmayı ve keşfetmeyi amaçlayan yaratıcılık örnekleridir. Ne yazık ki, bu yıllarda yaratılan basılı resim örnekleri kurumlarda ve saraylarda gelenek haline gelmemesi diğer bir deyişle, sınırlı ve dar bir çerçevede kalması nedeniyle XX. yüzyılın başlangıcında yapılan eserlere rastlamak neredeyse mümkün değildir. Resim 1'de görülen baskı çalışması Osmanlı İmparatorluğu'nun en büyük padişahlarından biri olarak anılan Kanuni Sultan Süleyman'ın boyanmış bir portresini göstermektedir. Bu baskı resim Melchior Lorichs tarafından Türk İmparatoru Sultan Süleyman ve İran'dan Prens İsmail ile ilgili kitabında gravür olarak yayınlanmış ancak daha sonra kaybolmuştur (warfare.6te.net).

Resim 1. Melchior Lorichs, Kanuni Sultan Süleyman'ın bir portresi (Hollstein 35) 34,2x44cm. Gravür,1559.

Gravür çalışmasında (Resim 1) bir eli murassa kılıcında olan Sultanın arkasında, altından bir filin geçtiği bir kemerin dışında, en büyük eseri olan Süleymaniye camii tasvir edilmiştir. Padişahın kıyafetinin sadeliği ilk bakışta dikkati çekmektedir. Yaşlanmış olan büyük hükümdar bunlarda, bilinen diğer portrelerindeki yüz hatlarına sahiptir. Lorichs'in İstanbul'da bulunduğu sırada Sultan'ı yakından görmek imkanını elde edebilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Resmin altındaki kesin tarihten, Sultan Süleyman'ın 65 yaşındaki görünüşü ile tasvir etmektedir. Gençlik resimlerinde sakalsız ve daha dolgun çehreli olan Hünkar, bu resimde sakallı ve iyice zayıf olarak tasvir edilmiştir.

Lorichs'in kabiliyetini ortaya koyan en önemli eserlerden biri de Resim 2'de görülen Süleymaniye Camii ile ilgili gravürdür. Mimar Sinan'ın bu harikulade eseri, aslına uygun bir şekilde, doğru ölçü ve oranlarda ve etrafındaki yapı topluluğu dahil ihmal edilmeksizin ortaya konmuştur (Tarakcı, 2021).

Resim 2. Melchior Lorichs, Süleymaniye Camii, Gravür, 1570.

Türkiye Cumhuriyetinin kurulması ile birlikte Batı kültür ve yaşamının her alanında baskın etkisi görülmüştür. Batı ülkelerinde sanat eğitimi alan pedagog sanatçılar, yurda döndükten sonra aldıkları eğitime paralel olarak yeni gelenekler oluşturma yanı sıra, ayrıca bu alanda eğitim kurumlarının kurulmasına da başlamışlardır. Bununla birlikte, yurt dışından usta öğretmenler ve sanatçılar da Türkiye'de bu eğitim sistemini kurmaya davet edilmişlerdir. Bu anlamda belki baskı grafikleri alanında en değerli olarak kabul edilecek tecrübe Aralık 1936'da Leopold Levi'nin Türk hükümetinin daveti üzerine İstanbul'a gelişi ve Akademide resim bölümünün başkanlığına gelmesidir. Levin'in baskı grafik atölyesini yeniden inşa ederek tam sorumluluğu üzerine almış ve Akademi'de yeni bir başlangıca imza atmıştır (Özsezgin, 1987:17). Bu zamanda Floransa'da baskı resmi ve freska üzerine eğitimi tamamlayıp vatanına dönen Sabri Berkel de baskı atölyesine asistan olarak davet edilmiştir. Başlangıçta baskı grafiklerinde kullanılan bu teknikler profesyonel olmamasına rağmen, estetik değerleri açısından önemli olarak görülmekteydi. Bu dönemde Mümtaz Yener, Fethi Karakaş, Nuri İyem, Neşet Günel, Ferruh Başağa, Nejat Devrim, Selim Turan, Avni Arbaş, Kemal İncesu, Mazhar Ongun, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Turan Erol, Orhan Peker gibi sanatçılar atölyede faaliyet göstermişlerdir (Ashier 1998:18).

Levy'nin eğiticiliği ile başlayan gravür çalışmaları, ancak son 20 yıl içinde belirgin bir gelişme göstermiştir. Gravür yapma imkanlarının çoğalmasının Türk sanatçıları arasında yayılıp sevilmesinde oldukça büyük payı bulunmaktadır.

Resim 3. Leopold Levy, Peyzaj, 19x25 cm. Gravür.

Ankara’da 1932 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş bölümünün açılmasıyla grafik dersi bu bölüme konmuştur. Bu yıllarda atölyeye küçük boy bir metal gravür presi alınmıştır. Ancak bu presle Şinasi Barutçu öğrencilerle linol baskı üzerinde bazı çalıştırmalar yapmışlardır. 1960 yılından itibaren grafik sanatları anadal haline getirilmiş, atölye olanaksızlıklarına rağmen hem grafik tasarımı hem de özgün baskı resim üzerinde daha ciddi çalışmalar başlamıştır. “Baskı atölyesinin derli-toplu bir baskı atölyesi haline gelmesi için; Hidayet Telli, Ziya Ünal, Muammer Bakır, Nevzat Akkoral, Ferit Apa, Adnan Turani, Veysel Erüstün ve Nevide Gökaydın’ın katkılarıyla teknik ve donanım yönünden yeniden ele alınmıştır (Kıran, 2016:71).

Türkiye’de baskı sanatının kökü daha uzaklara gitsede esas olarak 1960’lardan beri şekillenmeye başlayan yeni bir sanat alanı gibi kendine özgü karakter kazanan süreci yansıtmayı hedeflemiştir. Bu yıllarda sınırlı imkanlarla önemli bir sistem yaratmaya çalışan ve kendisini bu alana ait hissederek, eserler yaratan sanatçıların oluşumu ve yaratıcılık örnekleri beceri seviyesi dikkat çekici şekilde artış göstermesi baskı sanatını bakımından şüphe yok ki, evvelki döneme göre büyük bir fark yaratmaya başlamıştır. Bu yıllarda Türkiye grafik baskı alanında köklü bir değişim geçirmiştir. Dolayısıyla bu yıllar (1960) teknik imkanlardan maksimum kullanımının sağlandığı üst derecede istifadenin olduğu, aynı zamanda yeni sanatsal ifade arayışlarının yoğun yaşandığı dönemdir. Bir yandan Batı sanatıyla tanışma heyecanı, diğer yandan yeni sanatsal eserlere konu olacak zengin kültürel miras XX. yüzyıl Türkiye’nin baskı sanatının gelişmesinde temel olmuştur. Bu kaynaklarla birlikte, toplumun kültürü ve siyasi yaşamdaki değişiklikler yeni konularla zengin sanat eserleri meydana çıkmasına sebep olmuştur. Bu anlamda 1960’larda gelişmeye başlamış baskı tekniklerinde iki ana nüans özellikle dikkat çekmiştir ki, bunlardan birincisi, sadece batıda olduğu gibi bu yıllarda baskı grafiği, Türkiye sanatçıların yalnız bir iş olmaktan çıkartarak bu alanda profesyonel bir nesil ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sanatçılar, alanın gerektirdiği tüm yasallığın sorumluluğunu üstlenmişlerdir. Bugün gelinen noktada baskı resim tekniğiyle önemli eserler yaratan genç sanatçılar hakkında Profesör Hayri Esmer şunları belirtmektedir; *“1960’lardan sonra gelişmeye başlayan Türk baskı grafiklerinde iki ana faktör dikkat çektiğini görüyoruz. Birincisi, aynı Batıda olduğu gibi, baskı sanatı Türkiye’de bu yıllardan sonra, sanatçıların bir ‘yan işi’ olmaktan kurtularak, hayatını buna adanmış sanatkar neslin ortaya çıkması ve bu alanın gerektirdiği sorumluluğu altına girmesi, ikincisi ise özellikle 1980’lerden sonra ticari fenomene paralel olarak, baskı sanatına has bir özellik olan çoğaltmanın bir değeri önemi ve üretim ilişkilerinin başlangıcı olarak düşünülebilir. Ülkemizde baskı sanatını anlamak için bu iki unsuru görmezden gelemeyecek bir temel teşkil ettiğini, onun görünürlüğünde, yayılmasında, kabul edilmesinde ve Onun laik değerini ulaşmasında önemli faktörler olduğu görülmektedir”* (Esmer, 2011,1). Yapılan araştırmaların ortaya koyduğu durum şudur; 1960’lı yıllara kadar Türkiye’de özgün baskı resim sanatı beklenen düzeyde bir gelişim gösterememiş, daha önceki yıllarda yurda davet edilen sanatçıların çalışmalarından etkilenilerek ve teknik özellikler alınarak, öğrenilerek yol katedilmiştir. Bu süreçte Türk baskı resim sanatçıları kısıtlı imkanlar çerçevesinde sanatsal üretimler yaparken Esmer’in de belirttiği gibi, sanatçılar baskı resmini bir ‘yan iş’ olarak değil, benimsedikleri bir ‘ana iş’ olarak görmeye başlamışlardır.

3. 1960-2000 YILLARI ARASINDA TÜRK ÖZGÜN BASKI RESİM SANATININ GELİŞİMİ

Türkiye’de baskı resim özellikle 1980’li yıllardan sonra disiplinlerarası yaklaşımların yaygınlaşmasıyla dünyada baskı resmin bu korunaklı yönünün önemli bir dönüşüm geçirdiği gerçeği ile karşılaşmıştır. Doğal olarak yeni gelişmelerle birlikte, koşul ve kuralların yeniden anlam kazandığı görülmektedir. Uluslararası etkinliklerde de başlı başına bir disiplin olarak varlığını etkin bir şekilde hissettirmektedir. Büyük sergilerin içinde yerini almasının yanı sıra bağımsız olarak ta uluslararası bienal veya trienal şeklinde değerini korumaktadır (Kıran, 2016:75). XX. yüzyılın ikinci yarısında yeri doldurulamaz yaratıcılığıyla dikkat çeken Türkiye’nin önde gelen sanatçılarından biri olan Mehmet Güleriyüz’ün litografik gravür tabloları ilgi çekmiştir. Ressam 1966’da İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisinin (Mimar Sinan Üniversitesi) resim bölümünden ilk eğitimini tamamlamıştır. Kariyeri boyunca Cemal Tollu, Zeki Faik İzer, Cevat Dereli ve Zeki Kocamemi gibi sanatçılarla çalışmıştır. 1975-1980 yıllarında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde pedagoji görevine başlayan sanatçı devlet bütçesiyle Paris’e giderek litografi alanında eğitimine devam ederek büyük tecrübe kazanmıştır. 1980’de New York’ta, 1983-1985 yılları arasında Brüksel’deki deneyimini artırmak için çok çalışmıştır. Bu tecrübe sayesinde 1982’de Çamlıca Sanat Evinde baskı grafikleri alanında meraklı eserlere yazarlık etmiştir. Tema ve sanatsal ifade tarzı ile ilgi uyandıran bu tür örnekleri 1967’de hayata geçirdiği eserini örnek göstermiştir.

Güleriyüz, Resim 4’teki eserinde görüldüğü gibi, gri arka plan üzerindeki çizgi, hat lekeleriyle çizilmiş çalışmada konuyla ilgili açıklamasını izleyiciye açıkça iltmektedir. Burada Avrupa resminin etkileri kendini göstermektedir. Ne kadar tezahür ederse etsin bireysel yaratıcılık stili sanatçının tarzı hakkında fikir vermektedir. Tekerlekli sandalye üzerinde oturan insan figürünün sadece belden aşağı bölümü gerçek bir

şekilde yüceltilmesine rağmen, yukarılara doğru tarif karışarak soyut bir biçim alır ve bu gerçeklikten sapmaya başlamıştır. Artık burada tekerlekli sandalyeye mahkum olmuş insanın dağılmış, karışık dünyasına işaret eden ressamın konu açıklamasında 'arinformel' stili kullanılmıştır. Arinformel, soyut dışavurumcu stilin araçlarından biri olarak hislerin daha derin ve hassas bir yansıma olarak dikkat çekmektedir (Resim 4).

Resim 4, Mehmet Gülerüz, Tekerlekli Katil, 35x30cm, Gravür, 1967.

Tabloda da insan figürünün üst kısmı tamamen parçalanmış halde, hatta baş, eller ve diğer kısımlar görünmeden etrafa sıçrayıp dağılan çizgisi lekelerle ifade edilmiştir. Buradaki çevre, genel olarak bir nesnenin parçası gibi birbirleriyle ilgilidir. Biraz mistik bir imaj yaratmak istemiş, geleneksel olmayan bir çalışmada çökmüş insan duygularının en derin katmanları çok keskin bir şekilde ifade edilmiştir (Resim 4).

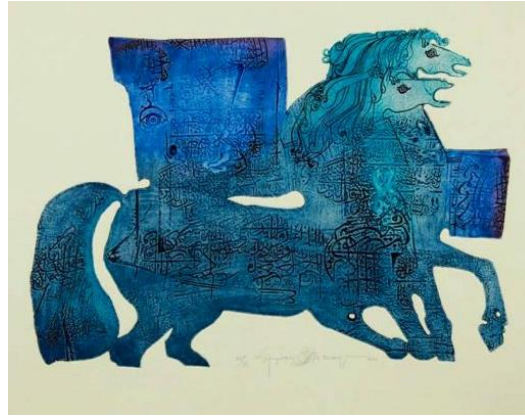
Türkiye'de özgün baskı grafikleri, özellikle 1980'lerden sonra dünyada baskı grafiklerinde önemli bir dönüm noktasıyla karşı karşıya kalmıştır. Doğal olarak yeni gelişmelerle birlikte, yeni gereklilikler ve yasalar biçimi ortaya konmuştur. Yeni teknikler, sunumlar veya düşünme, bu amaç için büyük bir zorluk olmuştur. Türkiye'nin önde gelen sanat eleştirmenlerinden Profesör Hayri Esmer şunları belirtmektedir;

"Mekansal düzenlemeler, duvar uygulamaları, kalıp şeklinde hazır eşyaların kullanılması, sokaktan galeriye çoğaltılabilen görüntülere müdahale ve herhangi bir yüzeyin sanat eserleri için kullanılabilir, baskı, grafik geleneğine yeni yaklaşımlar olarak sık karşılaşılan uygulamalar olarak görülmektedir. Böylece, yüzlerce yıldır baskı grafiğinin bağlı olduğu kağıt esaslı ve geleneksel çerçevede, yeniden üretilebilir özelliklerinin ötesinde yeni yollar aramaya başlamış ve bugünün sınırlarını büyük ölçüde genişletmiştir" (Asher 1985: 34).

1980'lerden sonra özgün baskı resminin bir çoğaltma takniği olarak değer gördüğü ve sanatçılar arasında yaygınlık kazandığı yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır. Türkiye'de baskı resim üretimi yeri doldurulamaz bir temel teşkil etmiş, evrensel değer görmeye başlamıştır. Bu alanda son yarım yüzyılda aktif faaliyet gösteren Türk sanat dünyasının önemli sanatçıları geniş faaliyetleriyle ün kazanmışlardır. 1980'lerden sonra Türk özgün baskı sanatında önemli eserler yaratan, yetenekli sanatçılardan olan Süleyman Saim Tekca'nın adı çok önemlidir. Kıran, Tekcan hakkında şu ifadeleri kullanmıştır; *"1980'lerden sonra Türk baskı resmi konusunda önemli konuşmalar yapan, pedagog ve yenilikçi bir sanatçı kimliğiyle çağdaş baskı resmi sanatı alanında lider bir konuma sahip olan Süleyman Saim Tekca'nın katkısı büyüktür. Türk standartlarını dünya standartlarına yükseltmek amacıyla Türkiye'de birçok üniversitede özgün baskı resim atölyelerinin kurulması ve bu alanda modern eğitimin başlangıcına sebep olmuştur"* (Kıran 2011;73).

Çağdaş özgün baskı grafikleri sanatına en büyük katkı sağlayanlardan biri olan Süleyman Saim Tekcan'ın 1980'lerden bu yana Türk grafik tasarım resminde önemli eserler ortaya çıkartmıştır. Türk standartlarını, dünya standartları düzeyine yükseltmek için Türkiye'de birçok gravür baskı atölyelerinin kurulması ve bu alandaki çağdaş eğitimin başlatılmasına vesile olmuştur. Tekcan'ın 1998 yılında yaptığı "Atlar" adlı gravür eseri (Resim 5) kendine özgü sanatsal kalitesi yüksek renk çözünürlüğü ile dikkat çekmektedir. Çalışmanın açık

mavi fonu üzerinde o rengin koyu gölgelerde gerçekleştirilen at figürünün gerçekliğine yakın görünümü kendisi üzerinde ince ve zarif süslü dekorasyon unsurlarıyla, uzatılmış dinamik bir şekle sahip, başı üzerindeki süslemesiyle özel bir şekle sahiptir. Eserin sahibi burada özel anlam açıklamasına değil, sadece estetiğin en ince anlarla sunulmasına çalışmış ve güzellik kavramı büyük bir zevkle hayata geçirilmiştir. Yakın gölgelerin uygun tonlarının kullanımı, arka plan ve tasvir arasında kontrast oluşturmada ince anlarla hayata geçirilmiş eser zarif duyguları yüceltmektedir. Tekcan bu eserinde kullandığı at figürünü diğer çalışmalarında da kullanmıştır. Tekcan ve diğer gravür ustaları yaratıcı düşüncelerini iki boyutlu yüzeye aktarırken gravür'ü bir teknik olarak kullanmış ve tekniğin eserlerine kattığı ince detaylardan üst düzeyde faydalanmışlardır. Baskı için hazırlanan metal kalıp tek olmasına rağmen eser sayısı fazla olabilmektedir çünkü kalıptan çoğaltım yapılmakta, her baskı numaralandırılarak imzalanmaktadır. Her baskı öncesinde kalıp üzerine sürülen renkle birlikte resimde renkler içerisinde ton farklılıkları oluşturulabilmektedir. Resim 5'teki 'Atlar' isimli gravür çalışmasında renk, doku, şekil, ton, değer gibi öğelerle esere artı değer kazandırıldığı ve estetik açıdan bir sanat eseri üretildiği görülmektedir.

Resim 5. Süleyman Saim Tezcan, Atlar, 40x45cm. Gravür, 1940.

Sanatçının yarattığı bir başka at figürü (Resim 6) metal üzerinde gravür tekniğinde yapılmıştır, sanatçı burada hayvanın vücut şeklinin kurgusunu, onun zırhı ve cephanesine uygun çözümü ile koordine edilmiş şekilde çözerek yüksek estetik değer elde etmiştir. Tekcan'ın 'atlar' konusuyla ilgili olan eserleri daha sonra farklı şekillerde baskı tekniğinin diğer alanlarında kendini göstermiştir. Resim 5 ve 6 incelendiğinde birbirine benzer değerlerin konu bütünlüğü içerisinde sunulduğu ancak farklı çalışmalar olduğu dikkat çekmektedir.

Resim 6. Süleyman Saim Tezcan, At, 40x46cm. Gravür, 1940

Tekcan temellerini 1974'te mütevazı bir şekilde yarattığı atölyesini geçtiğimiz otuz yıl içerisinde dünya standartlarına uygun önemli bir Baskı Resim Müzesi seviyesine ulaşmıştır. Bu gün İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi'nde (IMOGA) Türk ve yabancı ressamların yarattıkları binden çok özgün baskı resim eseri bulunmaktadır. Elde edilen yardımlar ve satın alma yoluyla elde edilen koleksiyona dahil edilen olağanüstü

çalışmalar, bu müzeyi, dünyanın en önemli grafik sanatlar müzesi seviyesine ulaştırmıştır. Bu konuda sanat eleştirmeni Limon şunları belirtmektedir; *“Türkiye’deki birçok üniversitede baskı resmi atölyelerinin kurulması ve öğretimin başlatılması için çalışan Süleyman Saim Tekcan 1974’te kurduğu özel atölyesinde teknolojinin en son imkanlar ile seçtiği yaratıcı aktivite içinde eserlerinin dönem sergilerinin resmi akışı belirleyerek öte yandan Türk ressamlığının ünlü sanatçıları eserlerini baskı resmi ile hayata geçirmelerine imkan yaratmıştır. Aynı zamanda uluslararası bir kimliğe sahip olan Artess baskı resmi atölyesini sanatçıların, yazarların ve sanatseverlerin buluştukları bir yer haline getirmiştir”* (Limon, 2011: 121).

Hüsamettin Koçan’ın katkıları sonucu 2000’lerde oluşturulmaya çalışılan Marmara Üniversitesi Baskiresim Müzesi’de 2008’de faaliyete girmiştir. Ayrıca Anadolu, Hacettepe, Gazi gibi Üniversitelerimizin girişimleri sonucu kurulan Çağdaş Sanatlar Müzelerinde de, baskiresim örnekleri yerini almıştır. Günümüzde güzel sanatlar eğitimi veren üniversitelerimizin hemen hemen tüm fakülteleri ve bölümlerinde baskiresim atölyeleri bulunmaktadır (Şahin, 2019b: 407).

Türk görsel sanatının başında gelen isimlerden olan Burhan Doğançay’ın litografi alanında icra ettiği sanat eserlerinin sanatsal kuruluşu hakkında zarif renk aralığının yüksek yanlarını izleyiciye aktarmış olduğu söylenebilir. Genel olarak, litografi (taşbaskı) oluşumu tarihine göre en genç grafik baskı türüdür. Litografi “taş baskı” diye de adlandırılır. Litografi sisteminin temel ilkesi, yağ ve suyun karışmamasıdır. 1798 yılında Senefelder adında bir Alman, litografi yöntemini gerçekleştirmek için bu özellikten yararlanmıştır (halkansiklopedisi.com). Litografi, icadından 30 yıl kadar sonra ülkemize getirilmiş ticari bir matbaa görünümündeyken, basımda sağladığı kolaylıklar ve Hoca Ali Rıza gibi deseni kuvvetli ustaların, tekniğin sunduğu resimsel etkileri keşfi ile ilk baskiresim tekniğimiz olmuştur (Keskin, 2017:18). Litografi, baskı katmanından bir baskı formundan bir kağıt taşıyıcıya basınç altında mürekkep katmanının aktarılmasıyla kağıt üzerine bir desenin baskısının üretildiği bir baskı yöntemidir. Bu baskı yöntemi antik sanata aittir, XIX. Yüzyılda Münih’te icat edilmiştir. Aslında, litografi, yağ içeren maddelerin ve suyun muhalefetine dayanan bir tekniktir. Baskı formunun temeli, homojen kireç taşından oluşan, pürüzsüz yüzeyli özel işlem görmüş bir taştır. Litografi tekniği sırf yağ ile karışık su veya asit çözeltisinin etkileşimine dayalıdır. Ressam yağlı karakalemle taş yüzeyde resmi çizmektedir. Yağ bazlı baskı, asit solüsyonu ile kaplanan yüzeylere yapışmamaktadır. Sonra taşın yüzeyine kumtaşı ve nitrik asit solüsyonu ile yavaş yavaş sürerek yapılmaktadır. Kimyasal işleminden sonra yüzeye uygulanan matbaa mürekkebi yalnız ressamın yağlı karakalemle dokunduğu yerde kalır, yani sanatçı tarafından baskı sürecinde oluşturulan görüntünün bir kopyası kağıda doğru bir şekilde yansıtılır. Cilalanmış taş yüzey üzerine tüyler ve fırça ile resim oluşturmak mümkündür. Özel bir litografik kalemle çalışmak için pürüzlü bir taş yüzey gereklidir. İnce kum ile taşın yüzeyi hafifçe yumuşatılır. Son zamanlarda sanatçılar özel transfer kağıtlarıyla çalışmaktadırlar. Resim daha sonra bu tabakalardan litografik taş aktarılmaktadır. Litografi genellikle oymacılıkla karıştırılır, ancak bunlar resim çizme yöntemleri tamamen farklıdır. Oyma, özel hazırlanmış formlara sahip bir izlenimdir. Bir resmi tahta bir panoda kesmek, bir oymacılığa benzer, litografi herhangi bir ön çaba gerektirmez. Baskı yöntemi ile yapılan kimyasal reaksiyon sonucunda kağıt üzerinde bir resim belirir. Elde edilen görüntü birçok kez çoğaltılabilir. Litografi yöntemiyle yapılan çizim kendine özgü, benzersiz olabilir. Ayrıca litografi, dikkate değer avantajlara sahiptir. Çalışmalarında tekrar tekrar litografi yöntemini kullanan usta sanatçılar, litografinin nispeten ucuz bir baskı yöntemi olduğunu ifade etmektedirler. Resim 7’de görüldüğü gibi önemli Türk sanatçılardan biri olan Burhan Doğançay, ‘Mavi Göz’ isimli litografi çalışmasında yukarıda belirtilen yöntemi kullanarak estetik açıdan güzel olan bu eserini üretmiştir.

Resim 7. Burhan Doğançay, Mavi Göz, 22x28cm., Litografi, 1997.

Türkiye’de 1980’lerden sonra baskı grafiklerinde yaşanan gelişmeyi görmek hiç de zor değildir. Özellikle 1990’lardan sonra çağdaş sanatın giderek küresel gerçeklerle tartışıldığı bir süreç başlamıştır. Bu dönemde yapılan eserlerde esasen sanatın önceki tecrübelerinden yararlanarak ona istinaden, farklı sanatsal ifade araçlarını birlikte istifade etmekten çekinmeyen, eserin entelektüel ve estetik boyutunu önemsemeyen, mekansal koordinasyona alışkın olmayan yeni deneyimlere tanık oluyoruz. Bu yaratıcılık örneklerinde açıkca dikkat çeken temellerin başında önceki usta sanatçılarla rekabet edebilecek düzeyde bir becerinin ve estetiğin gösterilmesi de bir gerçektir. Bu durumdan sanatseverler de farklı bir düşünce üzerinde yeni bir bağlantı şeklinde kendini göstermektedir. Bu anlamda Türkiye’de baskı resmin algısının modern zamanlarda genişlediğini, farklı malzemelerle eyleme açık, resim değerleri ve becerilerini ısrarla korunmuş kompozisyonların yeni bir bağlamda korunduğunu ve inşa edildiğine şahit olmaktayız.

Yakın dönemde baskı resim üreten önemli grafik tasarım sanatçılarından biri de Mustafa Asher’dir. Asher 2006 yılında 60x40cm ebatlarında hayata geçirdiği eserinde (Resim 8) çok figürlü kompozisyon vasıtasıyla erkek ve kadın ilişkilerine dünyanın yaradılışına, geleneklerin görünümüne işaret etmiştir. Resim 8’de görüldüğü gibi, eserin sol üst köşesinde çıplak kadın ve erkek figürünün beyaz renkte verilmesi, diğer üst ve alt kısımları verilmiş üç müzisyenin siyah görünümünde geleneksel fark yaratarak resmin özünü ortaya çıkarır. Zurna, kaval ve ud sanatçıları kendisini dekoratif görünüşleriyle asırlardan gelen geleneklerin bugün bile önemini yitirdiğini, dekoratif bir planda önemini koruduğuna karar vermiştir. Açık yeşil, sarı ve soluk kırmızı tonların fon üzerindeki uyumu işin hassasiyetini daha da artırmaktadır (Resim 8).

Resim 8. Mustafa Asher, Tahta Baskı, 60x40cm, 2006

Esmer, tanınmış grafik sanatçısı Yunus Güneş’in görüşlerini destekleyerek şunları ifade etmiştir; “*Minyatür geleneğine eklenebilecek, motif estetiğine uygun sistematik bir form algısı ön plana çıkaran bu çalışmaların, batı için sanatsal sorunlar, form arama ve sanatçı vurgusu uzak kalmasına rağmen, halkın zevkine uygun olabildiğince basit ve sembolik içeriğe vurgu ile birlikte, eşsiz halk değeri ve estetik açıdan da önemli kabul edilir*”(2011).

Sanatçının 1974 yılında üzerine özgün baskı teknikleri ile oluşturduğu “Tarlada” eserinde (Resim 9) modern çağın geride bıraktığı geleneklerden ağaç baskı ustaca kullanılmıştır.

Resim 9. Mustafa Ashier, 'Tarlada', 43x57cm. Ağaç Baskı, 1974.

Resim 9'da görülen 'tarlada' adlı eser tahta baskı tekniği ile yapılmıştır. Resim, dikdörtgen bir form üzerine, simetrik kompozisyon kurgusundadır. Çalışmanın ortasına yerleştirilmiş bir erkek ve eşek figürü resmin odak noktasını oluşturmuştur. Kompozisyonun üst kısmına ise, erkek figürünün her iki yanına ikişer olarak bir sıra dâhilinde, birim tekrarı şeklinde yerleştirilmiş kadın figürleri resmedilmiştir. Başları öne eğik ve ellerinde çapa bulunan köylü kadınlar resmin gerisinde betimlenerek, resme derinlik katmışlardır. Ashier, diğer resimlerinde olduğu gibi bu çalışmada da geometrik mekân kurgulu zemin üzerine figürleri sert, katı ve köşeli yalın desen çizgileri ile stilize ederek geometrik formlara dönüştürmeyi başarmıştır. Ashier, bu resminde de yine fazla renk kullanımına gereksinim duymamıştır. Resme siyah leke hakim olmuştur. Ayrıca, kahverengi, kırmızı ve az oranda beyaz renk kullanılmıştır. Eser, kurgu olarak dengeli, renk ve leke dağılımı açısından da etkili görünmektedir. Ayrıca resmin yapıldığı ağacın çizgisel dokusu da, katı, sert geometrik kurgulu bu çalışmaya zenginlik katmaktadır (Şahin, 2019a: 82).

Resim 10. Muammer Bakır, 'Çoban', 28x54cm. Ağaç Baskı, 1975

Ağaç, tahta, ahşap yüzeyler Anadolu'nun her yerinde birçok farklı çeşidiyle birlikte bulunabilecek bir özgün baskı resim aracıdır. Gürgen'in, çam'ın, köknar'ın, ıhlamur'un ayrı ayrı dokuları, etkileri, fırsatları eserlerde kullanılmıştır. Muammer Bakır bu durumu çok iyi çözümleyen, uygulayan baskı resim sanatçılarından biridir. Az sayıda metal baskı yanında ağırlıklı olarak ağacın ve tahtanın dokularını doğanın dokularıyla özdeşleştirmiş, görselleştirmiş ve resim diline dönüştürmeyi başarmıştır. Çalışmada siyah, beyaz, yeşil renk tonları kullanılarak renkli ağaç baskı tekniği kullanılmıştır (Çatalkaya, 2016: 59). Germeç'in ifadesine göre; "Ercüment Kalmık ve Muammer Bakır tahta ve linol kazı yapıtlarıyla ardılları olan kuşakları etkilemiş, siyah-beyaz dili çok etkili kullanan ve Türk gravür tarihi açısından çok önemli sanatçılardır" (Germeç, 2019:292). Resim 10'da görüldüğü gibi bir yağlı çam tahtasının lifsel dokularının yarattığı etki üzerine şablon baskı ile yerleştirdiği figürlerle bir Anadolu köylüsünün tarlada çift sürmesi betimlenmiştir. Bu yönüyle Muammer Bakır, malzemenin doğal dokusunu en iyi kullanan, özgün bir sanatsal dil ve tarz yaratan, daha sonraki gençlere

örnek oluşturan baskı resim sanatçılarından biri olarak değerlendirilmiştir. Sanatçının aynı başarısı Resim 11'deki 'Hindiler' adlı ağaç baskı çalışmasında da görülmektedir. Burada hindilerin kanat dokusuyla ahşabın dokusunu birleştirerek tasarıma ifade zenginliği katmıştır (Resim 11). Bu çalışmalar Türkiye'de 1960-2000 yılları arasındaki özgün baskı resim sanatının gelişimi için verilebilecek birçok örnek arasında gösterilebilir.

Resim 11. Muammer Bakır, Hindiler, Ağaç Baskı, 25x35cm. 1977.

Söz konusu dönem içerisinde Türkiye Güzel Sanatlar Akademisi grafik bölümünde serigrafi ve gravür atölyeleri kurulmuştur. Bu atölyelerde ürettikleriyle sanatseverlerin ilgisini uyandıran grafik tasarım sanatçıları yetişmeye başlamıştır. Bunlardan Ali Teoman Germener, Aydın Ayan, Alaattin Aksoy, Mustafa Plevneli, Hüseyin Bilgin, Utku Varlık, Gören Bulut, Gül Derman, Devrim Erbil, Güngör İblikçi, Gündüz Gönlonu, Mehmet Güler, Süleyman Saim Tekcan, Zahit Büyükişleyen, Erol Deneç, Kadri Özyayten, Nail Peyza, Ergin İnan, Hasan Pekmezci, Hayati Misman, Mehmet Güler, Fevzi Karakoç, Hüsametdin Koçan, Alaatin Aksoy, Atilla Atar, Ali İsmail Türemen Türk gravür baskı sanatının gelişimine büyük katkı sağlamışlardır. Bu anlamda XX. yüzyılın ilk yarısından itibaren Türkiye'de sanatsal bir ifade biçimi olarak özgün baskı resimleri, teknik farklılıkları nedeniyle tercih edilmiş ve bu güne kadar büyük bir gelişme göstermiştir. Ancak, İçmeli'nin ifadesine göre; "Özgün baskı resim Türkiye'de çok az sanatçı tarafından tercih edilen bir sanat dalı olmuş, özgün baskı resim alanında geçmişe dayalı geleneğimizin olmaması, literatür yetersizliği, eserlerin satış olanaklarının azlığı ve en mühimi de malzeme sağlamadaki güçlükler ile atölye problemleri bu durumun etkenleri olarak gösterilebilir" (İçmeli, 1985: 64). Bu bağlamda tüm imkansızlıklara rağmen sanatsal bir ifade biçimi olarak baskı resim tekniklerini kullanarak eserler üreten sınırlı sayıdaki sanatçılar, bulundukları dönemin sanat anlayışına ışık tutmuş ve özgün baskı resim sanatının gelişimine önemli katkılar sağlamışlardır.

4. SONUÇ

Özgün baskı resim Türkiye'de az sayıda sanatçı tarafından tercih edilen ve kullanılan bir sanat dalı olmuştur. Geçmişe dayalı baskı resim geleneğimizin olmaması, alanla ilgili literatürün yetersizliği, eserlerin satış olanaklarının azlığı ve malzeme yetersizliği ile atölye problemleri bu durumun etkenleri arasında yer almaktadır. Türkiye'de baskı resim tekniği daha önceki yıllarda yurda gelen yabancı sanatçıların etkisiyle gelişim göstermiştir. Baskı resim çalışmaları üretilmeye başladığı dönemin başlangıcından itibaren, uzun yıllar grafik resim esasına göre uygulanmış. Ancak önemli ölçüde performans gösterilememiştir. Özgün baskı resim çalışmaları çoğaltma teknikleriye üretildikleri için bu çalışmalar grafik tasarım ürünleri olarak değerlendirilmiştir. Türk görsel sanatlar tarihi gelişme aşamaları izlendiğinde grafiğin daha önceleri görsel sanatların diğer çeşitleriyle aynı sırada olduğu görülmektedir. Zaman geçtikçe baskı resimi, baskı çoğaltma özgünlüğünü kaybederek özel yöntemlerle farklı ifade biçimleri oluşturarak Türk resim tarihinde yerini belirlemeye başlamıştır. XX. Yüzyılın başlarından 60'lı yıllara kadar Türkiye'de baskı resmin gelişimi üzerine yapılan araştırmalar, Türk grafik sanatı tarihinin gelişme aşamasının esasen XIX. yüzyılın başından itibaren başlayarak gelişen bu sanatın zamanla daha da anlamlı sonuçlar elde ettiğini göstermektedir. 1960-2000 yılları arasında Türk baskı resim tekniğinin oluşumunda Avrupa sanat okullarının etkisi olduğu görülmektedir. Türk sanatçılar, baskı resim tekniklerini batılı sanatçılardan öğrenmiş olmalarına rağmen kendilerine özgü, yeni yaklaşımlarla yaratıcı düşüncelerini farklı boyutlarda ortaya koyabilmiş ve özgün eserler üretebilmişlerdir.

XX. yüzyıl Türk ressamaları özgün baskı resim çalışmalarında gravür, ağaç baskı, litografi ve linol baskı gibi teknikleri yoğun olarak kullanmışlardır. Eserlerde genellikle Anadolu İnsanın yaşam tarzı ele alınmış,

simgesel değerlere yer verilmiş, geometrik mekân kurgusuyla ve çizgisel değerlerle doku etkisi yaratacak şekilde çalışmalar üretilmiştir.

Türk özgün baskı resim sanatının gelişimi ile üniversitelerimizin güzel sanatlar eğitimi veren neredeyse bütün fakültelerinde bugün baskı resim atölyeleri kurulmuş ve bu alanda eğitim vermeye başlanmıştır. İşlevsel ve sanatsal amaçlı olmak üzere pek çok farklı alanlarda çalışma imkânı sunan bu atölyelerimizde Türkiye özgün baskı resim sanatına mal olmuş sanatçılar beklenen düzeyde yetiştirilememektedir. Germeç'in Tüfekçi'nin tanıtım yazısından aktardığına göre; (2019:292) Sanayi-i Nefise Mektebi'nin devamı olan Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi baskı resim alanında misyonunu sürdürmekte, ama ne yazık ki Türkiye'nin sanat eğitimi veren tüm kurumlarında olduğu gibi baskı resim atölyeleri genel olarak "uygulama atölyeleri" şeklinde eğitim vermektedir. Sonuçta, özgün baskı resim sanatçısı arzu edilen düzeyde yetişmemektedir. Bu nedenle Türkiye'de baskı resim sanatını meslek edinen sanatçılar yok denecek kadar azdır. Bu güne kadar baskı resim ile ilgili çalışma yapan sınırlı sayıdaki sanatçının çalışmaları müze ve özel koleksiyonlarda yer almaktadır. Gelecek kuşaklara özgün baskı resimle ilgili bilgi ve örnek aktarımı için bu çalışmalar umut verici olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Akalın, G. (2000). Gravür, Çanakkale: Kale Seramik Sanat.

Aslıer, M. (1985). Son Yüzyılda Türkiye'de Özgün Baskı Resim Sanatı, Hacettepe Ün., GSF Yayınları: Ankara.

Aslıer, M. Özsezgin, K. (1989). Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi, Tıglat Yayınları: İstanbul.

Aslıer, M. (1998). Türkiye Cumhuriyeti İle Gelişen Bir Sanat Dalı, Yetmişbeşinci Yıla Armağan Türk Plastik Sanatları, İstanbul: Bilim Sanat Galerisi.

Çatalkaya, G. (2016). Geleneksel yazmacılık Teknikleri İle Özgün Baskı Tasarımları (Ağaç Baskı), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ün. Güzel San. Enstitüsü, Ankara.

Esmer, H. (2011). Türkiye'de Baskıresme Bakmak, Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.

Germeç, U. (2019). Çağdaş türk Gravür Sanatının Çanakkale'li Öncüsü: Fethi Kayaalp, İdil Sanat ve Dil Dergisi, c.8, s.55, Doi: 10.7816/idil-08-55-01.

Grafik Tasarım Nedir? <https://smartpro.com.tr/grafik-tasarim-nedir/> (Erişim tarihi: 24 Nisan 2021).

Gürler, Z , Doyran, E , Yılmaz, B . (2019). Özgün Baskı Resim Sanatı Üzerine Bir Araştırma . Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi , 4 (6) , 408-429.

İçmeli, M. (1985). Çağdaş Açından Türk Grafik Sanatları. Türkiye'de Sanatın Bugünü ve Yarını. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 1. Uluslararası Sanat Sempozyumu. Ankara: Güzel Sanatlar Fakültesi:1.

Keskin, İ. (2017). 1831-1920 yılları Arasındaki Türkiye'deki Litografi (Taşbaskı) Sanatı, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, (GSED) Journal of the Fine Arts Institute, Sayı,38, Erzurum.

Kıran, H.(2016). Çağdaş Baskı Resim Sanatına Genel Bir Bakış, Anadolu Üniversitesi Sanat&Tasarım Dergisi, c:6, s:1, No:3347, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yay., Eskişehir.

Litografi Nedir? <https://www.halkansiklopedisi.com/litografi-nedir.html> (Erişim Tarihi: 24.04.2021).

Limon, B. (2011). Çağdaş Özgün Baskı Resim Sanatında Politik Söylemler, yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Özsezgin, K. (1987). Ağaç Baskı ve Türk Ressamları, Hacettepe Üniversitesi GSF Yayınları: Ankara.

Şahin, S. (2019a). Mustafa Aslıer'in Yüksek baskı Resimleri Üzerine Bir Analiz, Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 32.

Şahin, S. (2019b). Türk Baskıresim Sanatında Öncü Kadın Sanatçılar ve Baskıresim Sanatına Katkıları, İdil Sanat ve Dil Dergisi, C.8, s.55, ISSN:2146-9903.

Tarakcı, Y. (2021). 16. Yüzyıl Osmanlı Sanatı: Pieter Coecke Van Aelst ve Melchior Lorichs Çizimlerinden Birkaç Örnek, (<https://anadolutarih.com/16-yuzyl-osmanli-sanati-pieter-coecke-van-aelst-ve-melchior-lorichs-cizimlerinden-birkac-ornek/>) Erişim Tarihi: 24Nisan 2021

Yerli, S., Geçen, F. (2020). Nuri İyem Resimlerinde Denge Unsuru Olarak Simetri, Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 52, doi10.7816/ulakbilge-08-52-08.

Görsel Kaynaklar

Resim 1. <http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2013/arts-of-the-islamic-world-113223/lot.94.html> (Erişim Tarihi: 21.04.2021).

Resim 2. <https://anadolutarih.com/16-yuzyil-osmanli-sanati-pieter-coecke-van-aelst-ve-melchior-lorichs-cizimlerinden-birkac-ornek/> (Erişim Tarihi: 21.04.2021).

Resim 3. <https://docplayer.biz.tr/161038848-Cilt-volume-6-sayi-number-1-haziran-june-2016-issn.html> (Erişim Tarihi: 21.04.2021).

Resim 4. <http://www.galerieksen.com/tur/kolleksiyonlar/%C3%B6zg%C3%BCn-bask%C4%B1> (Erişim Tarihi: 21.04.2021).

Resim 5. <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/zeynep-oral/mucizenin-adi-imoga-1178850> (Erişim Tarihi: 21.04.2021).

Resim 6. <https://artam.com/muzayede/338-editions/suleyman-saim-tekcan-1940-at-10> (Erişim Tarihi: 21.04.2021).

Resim 7. www.arkofcrafts.com/tr/burhan-dogancay-blue-eye-litografi (Erişim Tarihi: 21.04.2021).

Resim 8. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/275061> (Erişim Tarihi: 21.04.2021).

Resim 9. <https://artam.com/muzayede/328-online-muzayede/mustafa-aslier-1925-2015-tarlada> (Erişim Tarihi: 21.04.2021).

Resim 10. <https://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/hasan-pekmezci/baskiresim-ustasi-bir-sanatci-muammer-bakir/2269/> (Erişim Tarihi: 21.04.2021).

Resim 11. <https://www.ankaraantikacilik.com/urun/3094997/muammer-bakir-1926-1980-hindiler-ozgun-baski-imzali-25-x-35-cm> (Erişim Tarihi: 21.04.2021).